

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА МОНОМІСТ

Анотація. Розглянуто проблеми монопрофільних міст та містоутворювальних підприємств. Розкрито сутність інноваційних підходів до вирішення соціально-економічних проблем та подолання загрози банкрутства монопрофільних міст: застосування елементів державно-приватного партнерства, механізмів «індустріальна диверсифікація», «стабільне мономісто», «кероване стиснення», створення інвестиційного паспорту міста.

Ключові слова: мономісто, містоутворювальне підприємство, інноваційний підхід, модернізація, диверсифікація, державно-приватне партнерство, банкрутство, інноваційний паспорт міста.

Summary. The problems of single-industry towns and town enterprises. Essence of innovative approaches to address the socio-economic problems and overcome the threat of bankruptcy company towns: the use of elements of public-private partnership arrangements «industrial diversification», «stable industry town», «controlled compression», the creation of investment passport of the city.

Key words: one-industry town, forming enterprise, innovation, modernization, diversification, public-private partnerships, innovative passport city.

Постановка проблеми. Економічне зростання та соціальний розвиток країни, регіону, міста неможливі без використання інновацій. Механізми стимулювання інноваційних процесів постійно збагачуються новими формами. Сьогодні підтверджує суцільне проникнення інновацій на всі рівні та сфери людської діяльності, зміцнення інноваційних зв'язків між різними секторами промисловості, між економікою, соціумом та інфраструктурою. Іноді лише інноваційні підходи можуть вирішити застарілі проблеми, які тривалий час не мали ефективної розв'язки або не задовольняли учасників ситуації. Мова йде про промислові монопрофільні міста, які є невід'ємним елементом національної економіки. Проблеми розвитку міст є проекцією проблем соціально-економічної системи, у рамках якої вони функціонують, в якій присутні системні ризики неплатоспроможності, загрози банкрутства, викликані зовнішніми причинами: загостренням економічної ситуації в країні, яка впливає на купівельну спроможність та падіння попиту, недосконалість законодавчої бази з питань економіки та регулювання економічних процесів, неспроможність контрагентів тощо. Разом із тим існують специфічні проблеми та особливості розвитку міської економіки, які визначають вектор її руху. Для монопрофільних міст, економіка яких спирається на діяльність промислових підприємств однієї галузі, характерна залежність їх соціально-економічного розвитку від стану містоутворювальних підприємств. Загроза банкрутства такого підприємства запускає механізм розкручування негативних соціально-економічних процесів у місті — падіння доходів сімей, підвищення рівня безробіття, затримка пенсій, несплата комунальних послуг, занедбання інфраструктури, зростання злочинності, масова міграція, вимирання міста. Тому підтримка сталого розвитку міста вимагає інноваційних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання з проблем монопрофільних міст розроблено у роботах російських науковців Є. Г. Аніміци [1, 2], І. Д. Тургель [3], А. М. Ряховської [4]. На підставі досліджень промислових містоутворювальних структур мономіст, їх особливостей та зроблених науковцями висновків щодо неможливості самостійного забезпечення стійкого стану промислових структур монопрофільних міст Міністерством регіонального розвитку Російської Федерації була розроблена програма підтримки монопрофільних міст. Цю проблему досліджували також українські вчені М. Г. Чумаченко [5], В. М. Геєць [6]. Втім існуюча проблема потребує пошуку нових рішень.

Мета статті — визначення сутності інноваційного підходу до вирішення соціально-економічних проблем передкризового та кризового стану монопрофільних міст на прикладі російського і вітчизняного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Згідно з аналітичним дослідженням, проведеним Союзом інвесторів Російської Федерації, до категорії мономіст в Росії можна віднести 332 селища міського типу і 467 міст, в яких загалом проживають близько 25 % всього міського населення країни (25 млн. осіб) [7]. Підприємства у монопрофільних містах несуть на собі не тільки економічне, але й соціальне навантаження. Об'єкти соціальної інфраструктури, які обліковуються на балансі містоутворювальних підприємств, з одного боку, забезпечують умови життєдіяльності в населеному пункті, з іншого боку, їх утримання обертається для підприємств накопиченням збитків. Таким чином, нерозривне коло «містоутворювальне підприємство — монопрофільне місто» свідчить про існування замкнутої системи, яка в ідеалі має забезпечувати себе сама. Для оцінки ефективності функціонування господарсько-соціального комплексу монопрофільних

міст аналітики використали показник доданої вартості, створеної монопрофільним містом, який визначається як різниця між вартістю продукції та послуг, реалізованих підприємствами мономіста, і вартістю ресурсів, придбаних цими підприємствами для виготовлення продукції, а також отриманих міською владою для забезпечення умов життя в місті, та встановленою для цього регіону сукупною вартістю споживчого кошика [7]. Вибір цього критерію ґрунтується на позиціях системної організації економіки та ресурсної теорії кризи соціально-економічних систем. Як видно із формування критерію, головним власним ресурсом мономіста є людський потенціал. За проведеними розрахунками, із 331 монопрофільного міста показник доданої вартості був позитивним у 45 мономістах, решта мають від'ємне значення, що має покриватися за рахунок зовнішніх джерел фінансування. Загалом неефективні монопрофільні міста потребують дотацій у сумі більше 44 млрд. рублів на рік, що становить 80 % від суми щорічних трансфертів федерального бюджету у бюджети суб'єктів РФ [7].

У 2010 р. керівництва міст Росії, у яких зосереджені монопрофільні виробництва, були зобов'язані розробити та подати Міністерству регіонального розвитку Російської Федерації комплексні плани модернізації, спрямовані на підтримку мономіста. Починаючи з 2012 р. акценти при відборі комплексних планів модернізації були зміщені від вирішення проблеми безробіття, що була актуальною в період кризи, у бік підтримки найбільш значущих опрацьованих інвестиційних проектів, які мають соціальний та економічний ефект. Зміст проектів такий (на прикладі Липецької області): проведення діагностики соціально-економічного середовища, оцінка капіталу міст, аналіз містоутворювальних підприємств та обсягів фінансових потоків економіки, дослідження потенціалу, розробка основних шляхів виходу із ситуації монопрофільності економіки. Відбір перспективних інвестиційних проектів здійснювався за критеріями: комплексність і мультиплікативний ефект; врахування пріоритетності; максимальне залучення громадськості. Основними напрямками розвитку монопрофільних міст у проектах було визначено:

— курс на диверсифікацію за умови збільшення обсягу інвестиційних потоків на територію мономіста, розширення номенклатури продукції та послуг, що надаються місцевими підприємствами та установами;

— використання методу «створення і розвитку точок економічного зростання», а саме — запровадження механізмів створення вільних економічних зон промислово-виробничого або рекреаційного типу, технопарків, а також нового механізму інвестиційного зростання — приватних індустріальних парків;

— затвердження комплексних інвестиційних планів розвитку мономіст, які є документами державно-приватного партнерства;

— включення до комплексних інвестиційних планів розвитку мономіст проектів розвитку інфраструктури, у тому числі щодо модернізації ЖКГ [8].

Ґрунтуючись на позиціях ресурсної теорії криз та антикризового управління, комплексні інвестиційні проекти щодо містоутворювальних організацій монопрофільних населених пунктів є по суті проектами санації. В умовах ринкової економіки монопрофільні міста відрізняються слабким фінансовим станом, фактично не мають практичної можливості кардинально змінити своє становище самостійно, спираючись тільки на внутрішні ресурси. Тому інвесторами у цьому проекті були визначені:

— органи державної влади — для тих 5 % монопрофільних міст (із населенням 1,4 млн. осіб), на території яких виявлено високий ступінь кризи, причому федеральні кошти спрямовуються як на підтримку міста, так і на фінансування процесу розселення міст;

— органи державної влади і приватний бізнес — 15 % мономіст із населенням 5,4 млн. осіб, що віднесені до категорії підвищеного ризику.

Решта 80 % монопрофільних міст Росії визнані такими, що потребують якісного моніторингу соціально-економічного стану та розробки програм розвитку, які затверджуються на федеральному рівні.

Залучення до складу інвесторів представників приватного бізнесу виправдувалося тим, що містоутворювальні підприємства переважно знаходяться у власності промислово-фінансових груп — ВАТ «Газпром», НК «Роснефть», ВАТ «ЛУКОЙЛ», холдинг «Інтеррос», холдинг «Базовий елемент» тощо. Так, містоутворювальними підприємствами муніципального утворення Пікальово Ленінградської області (населення 21,1 тис. осіб) є глиноземний завод (власність групи «Базовий елемент»), цементний завод (група «Євроцемент») [9]. У м. Бокситогорськ Ленінградської області з населенням 16,1 тис. осіб містоутворювальне підприємство «ВАТ Русал Бокситогорський глиноземний завод» входить до складу холдингу «Русал» [9]. ПФГ володіють ресурсами та мотивацією для проведення антикризової реструктуризації — захищатимуть майнові інтереси. Проблеми мономіст мають вирішуватися за участю великих компаній, з урахуванням врегулювання питань взаємозалежності, партнерства і відповідальності.

Новацією у комплексних інвестиційних проектах щодо містоутворювальних організацій монопрофільних населених пунктів у Росії є активне залучення до проектів приватного бізнесу на засадах приватно-державного партнерства. У міжнародній практиці подібні рішення не є новими. Основи для цього задекларовані у Європейській хартії місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. [10].

Основні довгострокові цілі реалізації комплексних планів модернізації російських мономіст включають таке: модернізацію традиційних (містоутворювальних) виробництв, диверсифікацію економіки міста (створення нових виробництв і підприємств сфери обслуговування населення та бізнесу), розвиток малого та середнього бізнесу, поліпшення іміджу міста та підвищення якості життя. Стратегічною метою проектів є підвищення конкурентоспроможності містоутворювальних підприємств, зменшення ключових ризиків, підвищення зайнятості, залучення творчих кадрів, інвестиційних ресурсів, що у кінцевому підсумку забезпечить сталий розвиток міста в довгостроковій перспективі за рахунок власного капіталу, у тому числі людського потенціалу. Методологічною базою реформування промислового сектору мономіст в Росії послужили наукові теорії економічного районування, результати дослідження структури регіональних комплексів, цільові федеральні програми розвитку регіонів Росії, теоретичні аспекти формування територіально-виробничих та галузевих комплексів, аналіз розміщення продуктивних сил галузей господарства та економічних районів, положення регіональної політики і стратегії.

Дослідження російських аналітиків виявило також два важливих моменти. По-перше, історія розвитку монопрофільних міст є циклічною: після циклу розвитку місто або переходить в інерційний цикл, або після реформування починає свій новий цикл розвитку з іншими цілями і завданнями, а якщо їх немає — помирає. По-друге, рішення, що визначають майбутнє міста, іноді лежать поза можливостей впливу міста на це рішення [7]. Висновки підтвердимо прикладом надії на відродження мономіста.

Місто Байкальськ Іркутської області, населення 13,3 тис. осіб, засноване у 1961 р. при будівництві Байкальського целюлозно-паперового комбінату. У довгостроковій перспективі очікувалося, що це буде потужне індустріальне місто з населенням до 300 тис. осіб. Містоутворювальне підприємство ВАТ «Байкальський целюлозно-паперовий комбінат» формувало 80 % доходів міста, проте у 2008 р. його діяльність була призупинена, у 2013 р. комбінат було закрито. За роки стагнації молодь виїхала у великі міста, а зворотна міграція пенсіонерів з північних депресивних населених пунктів погіршила економічну ситуацію. Місто було віднесено до категорії мономіст з високим ризиком кризи. Згідно із федеральною програмою з розвитку мономіст було розроблено комплексний інвестиційний проект, яким передбачено будівництво об'єктів туризму (озеро Байкал) і двох заводів з розливу Байкальської води, створення тепличних господарств і підприємств з переробки садової суніці [9].

Проте не в усіх монопрофільних містах можливе відродження, що підтверджує російський

досвід. В умовах дефіциту фінансових ресурсів виділення дотацій маленьким монопрофільним містам, в яких ситуація не покращується, було визнано недоцільним. Із цих причин у 2014 р. Міністерство економіки та розвитку Російської Федерації планує зменшити кількість мономіст за списком Федеральної програми підтримки. До попереднього списку було включено 342 населених пункти (16 млн. жителів) за заявками регіонів. Новий список складається на підставі статистичних даних за рівнем зайнятості на містоутворювальних підприємствах, приблизно 250 міст. Міста з населенням більше 3 тис. осіб будуть фінансуватися за програмою державної підтримки, до 3 тис. осіб — за рахунок регіонів.

Запропоновано три моделі розвитку монопрофільних міст. Перша модель — «стабільне мономісто» — застосовується, якщо є перспективи для розвитку, реалізації інвестиційних проектів, а містоутворювальне підприємство стабільно працює. Фінансування інвестиційного проекту, спрямованого на модернізацію містоутворювального підприємства у цілях підтримки його стабільної роботи, проводить власник підприємства. Федеральний бюджет фінансує навчання персоналу, якщо власник передбачає створення нових робочих місць, підтримку та оновлення інфраструктури міста.

Друга модель — «індустріальна диверсифікація» — містоутворювальне підприємство перебуває у складній фінансовій ситуації, можливе його закриття або консервація, втім географічне розташування міста або ринкове середовище дозволяють розвивати підприємницьку діяльність за рахунок створення середніх і малих підприємств, нових виробництв, можливості для цього розвитку наявні. Підтримується ідея створення індустріальних парків з пільговими умовами для інвесторів.

Третя модель — «керване стиснення» або ліквідація — застосовується у тому випадку, коли можливостей для розвитку містоутворювального підприємства немає, географічне та ринкове середовище не сприяє розвитку підприємництва, місто віддалене від населених районів. Пропонується державне фінансування переселення жителів в інші райони країни (40–60 % населення), переселення решти жителів у перспективні райони цього міста у муніципальне житло, яке передбачається викупити у переселенців, підтримувати інфраструктуру перспективних районів міста. Неперспективні райони міста, які формуються за рахунок стиснення, концентрації, передаватимуться під дачні ділянки, забудову приватного будівництва тощо. Розвиток підприємництва мотивується пільговим оподаткуванням [11].

За даними Федерації роботодавців України, з 459 українських міст 120 міст є монопрофільними, в них мешкає 2,5 млн. жителів [12]. Незважаючи на те, що, на відміну від Росії, в Україні відсутня проблема віддаленості мономіст від промислово роз-

винених районів, немає необхідності ліквідувати неперспективні міста завдяки родючій землі, яка прогодує жителя навіть в умовах натурального господарства, більшості з монопрофільних міст потрібна системна підтримка з боку держави та власників містоутворювальних підприємств. Вигідне географічне розташування монопрофільних міст України надає значний потенціал для розвитку малого і середнього бізнесу. Федерація роботодавців України виступає за створення реєстру монопрофільних (монофункціональних) міст, прийняття Національної програми розвитку мономіст, взаємодію держави, місцевих органів самоуправління та власників містоутворювальних підприємств з метою розвитку великого і малого бізнесу, а також підтримує активну позицію власників містоутворювальних підприємств щодо соціальної відповідальності за розвиток життя у містах [12].

Розглянемо новачки щодо монопрофільних міст в Україні на прикладах. У процесі будівництва з 1970 р. Запорізької ДРЕС (наразі ТЕС) було створене селище енергетиків, яке через два роки отримало назву Енергодар. Комплексна забудова Енергодара поєднувалася з високими темпами будівництва ДРЕС. У 1977 р. була введена у дію Запорізька ТЕС та було розпочато будівництво Запорізької АЕС — найбільшої в Європі і в Україні атомної електростанції. У 1985 р. Енергодар отримав статус міста. Отже, місто Енергодар з населенням у 53,5 тис. осіб станом на 2013 р. є монопрофільним містом із двома містоутворювальними підприємствами — Запорізькою ТЕС і Запорізькою АЕС, які випускають 99 % обсягу промислової продукції та на яких працює близько 20,0 тис. осіб. Кількість пенсіонерів — 22,4 тис. осіб, більшість з них є колишніми працівниками ТЕС та АЕС. Енергодарською міською радою викроєні такі «вузькі місця» у розвитку міста:

- можливість аварії на атомній електростанції;
- нестабільна політична та економічна ситуація;
- недосконала законодавча база;
- міграція молоді у великі міста;
- можливість росту безробіття за рахунок змін у господарській діяльності містоутворювальних підприємств;
- екологічне забруднення навколишнього середовища міста;
- обмежений термін експлуатації технічної інфраструктури міста [13].

Основним заходом соціально-економічного розвитку міста Енергодар вважається стабільна робота підприємств ВП «Запорізька АЕС» ДП НАЕК «Енергоатом» і ВП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК», реалізація стратегії соціального партнерства ПАТ «ДТЕК» і територіальної громади міста. В економічній історії міста «чорною смугою» відзначено період банкрутства Запорізької ТЕС, яке тривало з 2001 р. по 2007 р. і завершилось приходом

інвестору ПАТ «ДТЕК», погашенням інвестором кредиторських вимог на суму близько 1679 тис. грн. в обмін на корпоративні права, укладенням мирової угоди. На теперішній час найбільша енергетична компанія України ПАТ ДТЕК, яка входить до складу фінансово-промислової групи «Систем Кепітал Менеджмент» (СКМ), працює у сегментах видобутку і збагачення вугілля, генерації, дистрибуції та продажу електроенергії. Консолідований виторг компанії у 2012 р. склав 82,5 млрд. грн., чистий прибуток — 5,9 млрд. грн., податків сплачено на суму 15,5 млрд. грн. [14].

Стратегія партнерства ПАТ «ДТЕК» з територіями присутності на 2013–2015 рр. прийнята місцевими радами міст Курахове, Зугрес, Щастя (Луганська ТЕС, населення 14 тис. осіб), Енергодар, Зеленодольськ, Добротвір, Ладижин (Ладижинська ТЕС, населення 24,6 тис. осіб, з них 12 тис. осіб постраждалих від Чорнобильської катастрофи, 2,5 тис. осіб працюють на ТЕС, решта займається сільським господарством), Павлоград, Терновка, Кіровське, Добропілля, Моспине, Ровеньки, Свердлове, Бурштин.

Являє інтерес новачка у створенні Інвестиційного паспорту міста Бурштин, населення 18,7 тис. осіб, з них 8,1 тис. осіб — працездатне населення, що переважно працює на Бурштинській ТЕС, яка виробляє 24 % промислового виробництва Івано-Франківської області [15]. Інвестиційний паспорт міста складається з таких сторінок: огляд макроекономічної ситуації в Україні; загальна інформація про місто Бурштин; аналіз сектору економіки і демографічної ситуації; інформація щодо соціальної сфери міста; інформація про містоутворювальне підприємство — Бурштинську ТЕС; переваги інвестування, до яких віднесено нарощування виробництва та експорту електроенергії, виробленої на Бурштинській ТЕС, наявність розроблених інвестиційних проектів та опрацювання проекту індустріального парку, відкритість місцевої влади до співпраці з інвесторами, зручне географічне розташування міста, велика кількість працездатного населення, успішний досвід партнерства з ПАТ «ДТЕК» за проектами з енергоефективності та розвитку бізнес-середовища; перелік привабливих галузей міста — розвиток індустріального парку, альтернативна енергетика та енергоощадні технології, виробництво опалювальних котлів для житлових будинків, виробництво електроніки та комплектуючих, виробництво будівельних матеріалів, розвиток тепличних господарств та овочесховищ, глибока переробка сільськогосподарської продукції, розвиток рибного господарства та виробництво рибних консервів, реформування ЖКГ; інформація щодо створення індустріального парку в Бурштині; перелік інвестиційних проектів, у тому числі проекти для великого бізнесу («Індустріальний парк», «Ділянка під промислову зону», «Реконструкція

зольного заводу», «Реконструкція овочесховищ», «Модернізація теплиць»), для малого і середнього бізнесу («Завершення будівництва готелю», «Розвиток ягідництва», «Комерційна нерухомість») та інфраструктурні проекти («Модернізація тепломереж», «Реконструкція водопровідних мереж»).

На теперішній час Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України спільно з обласними та міськими державними адміністраціями підготували 26 Інвестиційних паспортів за регіонами України. У документах викладено вичерпну інформацію про інвестиційні можливості областей, їх економічний, культурний, суспільний потенціали, що є актуальним для інвесторів, які вивчають регіональні ринки з метою вигідної співпраці, а для монопрофільних міст стало вдалою новацією.

Як бачимо, російський та вітчизняний досвід вирішення соціально-економічних проблем передкризового та кризового стану монопрофільних міст з метою недопущення їх банкрутства мають багато спільного, однаково відкриті для запровадження інноваційних форм розвитку.

Висновки. Система «містоутворювальне підприємство — монопрофільне місто» більш уразлива до загрози банкрутства, ніж системи в містах з адаптивною поліфункціональною економікою. Використання інноваційних підходів до вирішення соціально-економічних проблем передкризового та кризового стану монопрофільних міст — застосування елементів державно-приватного партнерства, механізмів «індустріальна диверсифікація», «стабільне мономісто», «кероване стиснення», створення інвестиційного паспорту міста — надає можливості для саморозвитку населених пунктів та їх гнучкої адаптації до зміни довкілля без постійного звернення до ресурсів держави, для покращення якості життя населення. Основне завдання, яке доведеться вирішувати, полягає у тому, щоб своєчасно виявляти «вузькі» місця та знаходити точки росту системи монопрофільного міста для упередження негативних наслідків.

Література

1. Анимица Е. Г. Разработка комплексных инновационных планов развития моногородов (методика) / Е. Г. Анимица, Э. В. Пешина. — Екатеринбург : Изд-во УрГЭУ, 2010. — 134 с.
2. Концептуальные подходы к разработке стратегии развития монопрофильного города : науч. изд. / Е. Г. Анимица [и др.]. — Екатеринбург : Изд-во УрГЭУ, 2010. — 80 с.
3. Тургель И. Д. Монофункциональные города России: от выживания к устойчивому развитию / И. Д. Тургель. — Екатеринбург : Изд-во УрАГС, 2010. — 520 с.

4. Ряховская А. Н. Разработка эффективных форм государственной финансовой поддержки в целях предотвращения банкротства неплатежеспособных градообразующих организаций монопрофильных городов / А. Н. Ряховская, О. Г. Крюкова, Е. А. Арсенова // Эффективное антикризисное управление. — 2011. — № 1 (64). — С. 11–20.

5. Государственный сектор промышленности в системе экономического регулирования : монография / Н. Г. Чумаченко, Л. Г. Червова, Л. М. Кузьменко и др. — Донецк : Институт экономики промышленности, НАН Украины, 2003. — 330 с.

6. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку : монографія / В. М. Геєць. — К. : НАН України ; Інститут економіки та прогнозування, 2009. — 863 с.

7. Регион и город. Монопрофильные города и градообразующие предприятия. Официальный сайт «Союз Инвесторов» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.unioninvest.ru/city_mong.html.

8. Моногорода: курс на диверсификацию. На вопросы журнала «Эффективное антикризисное управление» отвечает губернатор Липецкой области Олег Королев // Эффективное антикризисное управление. — 2012. — № 3 (72). — С. 5–12.

9. Європейська хартія місцевого самоврядування : міжнародний документ від 15.10.1985 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

11. Милюкова Я. Неперспективные подлежат сжатию [Электронный ресурс] / Я. Милюкова // Официальный сайт «Газета.ру». — Режим доступа : <http://www.gazeta.ru/business/2014/01/29/5874369.shtml>.

12. Градообразующие предприятия должны помогать городам [Электронный ресурс] // Официальный сайт «Подробности». — Режим доступа : <http://podrobnosti.ua/economy/2012/05/08/835341.html>.

13. Соціально-економічний розвиток. Стратегія розвитку м. Енергодара на період до 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Енергодарської міської ради. — Режим доступу : <http://www.en.gov.ua/golovna/nase-misto/socialno-ekonomichnij-rozvitok>.

14. О нас. Основные показатели [Электронный ресурс] // Официальный сайт компании ДТЭК. — Режим доступа : <http://www.dtek.com/ru/about-us/dtek-at-a-glance#.U4yt1KBDBiY>.

15. Інвестору. Інвестиційний паспорт міста [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Бурштинської міської ради. — Режим доступу : <http://bmrada.bur.if.ua/investytsiinyi-pasport-mista>.